

Högre utbildning av god och jämn kvalitet?

Förslaget att slå ihop våra landskapsuniversitet till större enheter för Petri Salos tankar till produktion av bilar enligt taylorismens principer. Debatten har präglats av en mekanistisk syn på universitetens verksamhet.

Universitetsutbildning är per definition och tradition elitistisk, men inte i Finland av idag. Den utbildningspolitik som går ut på att erbjuda majoriteten av en åldersgrupp möjlighet till högskoleutbildning har sina rötter i grundandet av folkskoleinstitutionen i slutet av 1800-talet. Den Snellmanska kungstanken om att ett litet folk måste satsa på och ty sig till (ut)bildning visade sig vara mycket förutseende. Detta gäller framför allt om man tänker på att tanken formulerades i ett förindustriellt finländskt samhälle.

Missbrukad råvara

Universitet och skolor är emellanåt för givet tagna och förbisedda kraftkällor och motorer i ett kunskapssamhälle. Efterföljaren till folkskolan, den finska grundskolan har visat sig vara av mycket god kvalitet. Detta har bland annat bekräftats av olika internationella jämförelser. En av de centrala orsakerna till att de finländska 15-åringarna har klarat sig så bra i den så kallade PISA-undersökningen har varit en jämn och god kvalitet.

Skillnaderna mellan eleverna från olika skolor och olika delar av vårt land är små. Undersökningen visade även att vi – än så länge – har relativt få elever som presterar antingen mycket bra eller mycket dåligt. Vi verkar ha uppnått den i grundskolans verksamhet inbyggda tanken om att kunna erbjuda relativt jämlika möjligheter till grundutbildning för finländska barn och ungdomar.

Det finländska universitetsväsendet påstås däremot vara i kris och dess mätbara resultat av undermålig kvalitet. Detta påstående har under senare tid upprepats av representanter för det finländska näringslivet. Som det främsta och samtidigt det enda

argument har man använt sig av vissa internationella jämförelser. Bland annat en jämförelse gjord vid Jiao Tang-universitetet i Shanghai har påvisat att de finländska universiteten inte klarar sig i jämförelse med de internationella toppuniversiteten.

Då representanterna för näringslivet tagit del av de nämnda PISA-resultaten har bland annat följande fråga uppstått: hur är det möjligt att världens bäst presterande 15-åriga skolbarn under sin universitetsutbildning omvandlas till bleka medelmåttor? PISA-undersökningen visar ju att den råvara som grundskolan levererar till gymnasier och senare till universitet är ju av bästa tänkbara kvalitet. Så, om inputen till universiteten är excellent hur är det då möjligt att outputen blir undermålig?

I gott sällskap

Kritikerna har delvis rätt. Våra universitet klarar sig dåligt i jämförelse med de amerikanska och brittiska toppuniversiteten om vi ser till antalet Nobelpris, antalet publicerade artiklar i tidskrifter såsom *Nature* och *Science* eller över huvudtaget publikationen på engelska inom den anglosaxiska vetenskapsvärlden. Dessutom förlorar våra universitet placeringar på rankinglistorna på grund av sin blygsamma storlek.

Finland är litet. Om man väljer att studera och jämföra våra universitets prestationer i absoluta tal kan vi inte av "naturliga skäl" förvänta oss toppplaceringar. Men väljer man relativa tal och studerar antalet vetenskapliga publikationer noterade i en databas, som upprätthålls av Institute of Science Information, i förhållande till befolkningens storlek placeras vi bland de bästa av OECD-länderna. Vi gör detta tillsammans med länder som Schweiz, Sverige och Danmark. Vi är i gott nordiskt sällskap.

En jämförelse av hela universitetsväsenden ger en fingervisning om hur det står till med våra universitet. Jag måste dock anmärka att de komparativa studierna inom det pedagogiska vetenskapsområdet tenderar på grund av komplexitet att bli föga meningsfulla. I USA, som World Economic Forum tillsammans med Finland konstaterat vara världens mest konkurrenskraftiga nationer, använder man sig av en sexgradig

Carnegie-klassificering för att gradera de cirka 4000 universiteten. Klassificeringen baserar sig dels på nivån på de examina som man avlägger, dels på antalet examina. Examina kan även avläggas inom ett flertal vetenskapsområden.

En jämförelse gjord för några år sedan visade att alla förutom två av de finländska universiteten placerade sig på den högsta nivån i detta klassificeringssystem. Jämförelsen handlar om universitet med flera vetenskapsområden, inte om högskolor. Men bara knappa 4 procent av de amerikanska universiteten (cirka 150 stycken) fick den högsta placeringen. Styrkan i det finländska universitetsväsendet är densamma som i vårt skolsystem. Vi producerar en mycket jämn och hög kvalitet och vi saknar såväl absoluta topp- som bottennoteringar.

Ökad osäkerhet

Betraktar vi utvecklingen av verksamheten vid våra universitet i ett närhistoriskt perspektiv kan vi konstatera att det inte finns någon som helst orsak till oro. De finländska universiteten har bevisligen förbättrat sin produktion avsevärt de senaste tio åren. Produktionen av magisterexamina men framför allt doktorexamina har ökat markant. Detsamma gäller den vetenskapliga publikationsaktiviteten i internationella sammanhang. Antalet publicerade artiklar har nästan fördubblats. Merparten av den internationella publikationsverksamheten koncentreras till två stora vetenskapsområden, naturvetenskaper samt medicin och vårdvetenskaper.

Diskussionen om hur det finländska universitetsväsendets kvalitet kunde höjas har på senare tid varit intensiv. Åtgärdsförslagen har enligt min mening präglats av en elitistisk, pragmatisk, mekanistisk och deterministisk syn på forskning och undervisning vid universitet. Förslag som går ut på att produktion och kvalitet kan höjas genom strukturella åtgärder, genom att slå ihop våra landskapsuniversitet till större enheter, för tankarna osökt tillbaka till produktion av bilar enligt taylorismens principer för knappa hundra år sedan. Man diskuterar i termer av skaleffekter.

I diskussionen om nödvändigheten att satsa på toppenheter och stöda givna smala vetenskapsområden tenderar man att glömma att vi har fortfarande inte nått klarhet i frågan om hur framtiden ser ut. Det är väl så att osäkerheten har ökat snarare än minskat. Ett nätverk av relativt små, flexibla och föga byråkratiska universitetsenheter verkar rätt ändamålsenlig och funktionsduglig i den osäkra globala värld vi lever i. Det man också glömt är att framför allt human- och samhällsvetenskaplig forskning, som inte är avhängig av dyr apparatur eller stora laboratorier, är tack vare informations- och kommunikationsteknik inte längre begränsad till ett given universitets fysiska organisation.

I likhet med nationalstaten har universitetsinstitutionen förlorat i betydelse.

Immateriellt kapital

Begreppet ”kunskapsproduktion” och den intensiva diskussionen om produktivitet inom den offentliga sektorn visar på ett påtagligt sätt hur vårt sätt att gestalta verksamheten i kunskapsorganisationer är starkt präglad av gångna tiders mekanistiska principer, strategier och verksamhetsformer. Det svårligen gestaltbara glappet mellan det gamla och det nya tenderar att fyllas med till synes slagkraftig med ändå tom retorik.

Det snabbt ökande intresset för immateriella former av kapital är även ett tecken på en tillvaro mellan gammalt och nytt. De amerikanska eller brittiska toppuniversitetet är inte överlägsna de finländska enbart beträffande den årliga budgeten. Deras framgång på rankinglistorna har att göra med humankapital, kulturkapital och socialt kapital. Till skillnad från ekonomiskt kapital kan inte dessa allokeras om över en natt. Det är därför mycket osannolikt att ett ”Finlands universitet” skulle ge ett bättre resultat jämfört med de 20 universitet och högskolor som i detta nu verkar i vårt land.

Petri Salo

är doktorsassistent i vuxenpedagogik vid Åbo Akademi

petri.salo@abo.fi

Fakta:

”Shanghai-listan”

Skälet till att listan upprättades var, enligt Shanghai Jiao Tong universitetet, att man ville undersöka avståndet mellan kinesiska och andra universitet; ett akademiskt intresse har alltså styrkt rangordnandet. Man konstaterar också att all rangordning är ”kontroversiell”, att ingen rangordning är objektiv. Listan över universiteten grundar sig på information som alla kan kontrollera men på grund av de stora skillnaderna mellan universiteten, och den stora svårigheten i att finna internationellt jämförbar information, är det omöjligt att skapa en uttömmande lista. Universitet som specialiserar sig på humaniora och samhällsvetenskaper har svårt att hävda sig på listan.

Helsingfors universitet återfanns, som det enda ”topp 100 universitet” för finländsk del, på 76:e plats på fjolårets lista. De indikatorer som listan använder sig av är: *Alumni*, *Award*, *HiCi*, *N&S*, *SCI* och *Size*. Den förstnämnda indikatorn, *Alumni*, ska fånga utbildningskvalitén: hur många nobelpristagare har universitetet producerat? De två följande, *Award* och *HiCi*, mäter fakulteternas kvalitet: hur många av universitetets personal har vunnit nobelpriset och hur ofta citerade är deras forskning? *N&S* och *SCI* syftar här på artiklar publicerade i *Nature* och *Science* och på registrerade artiklar. Med dessa indikatorer vill man mäta forskarnas produktion. Med *Size* syftar man på den akademiska prestationen i förhållande till institutionens storlek.

Källa: <http://ed.sjtu.edu.cn/rank/2004/2004Main.htm>